

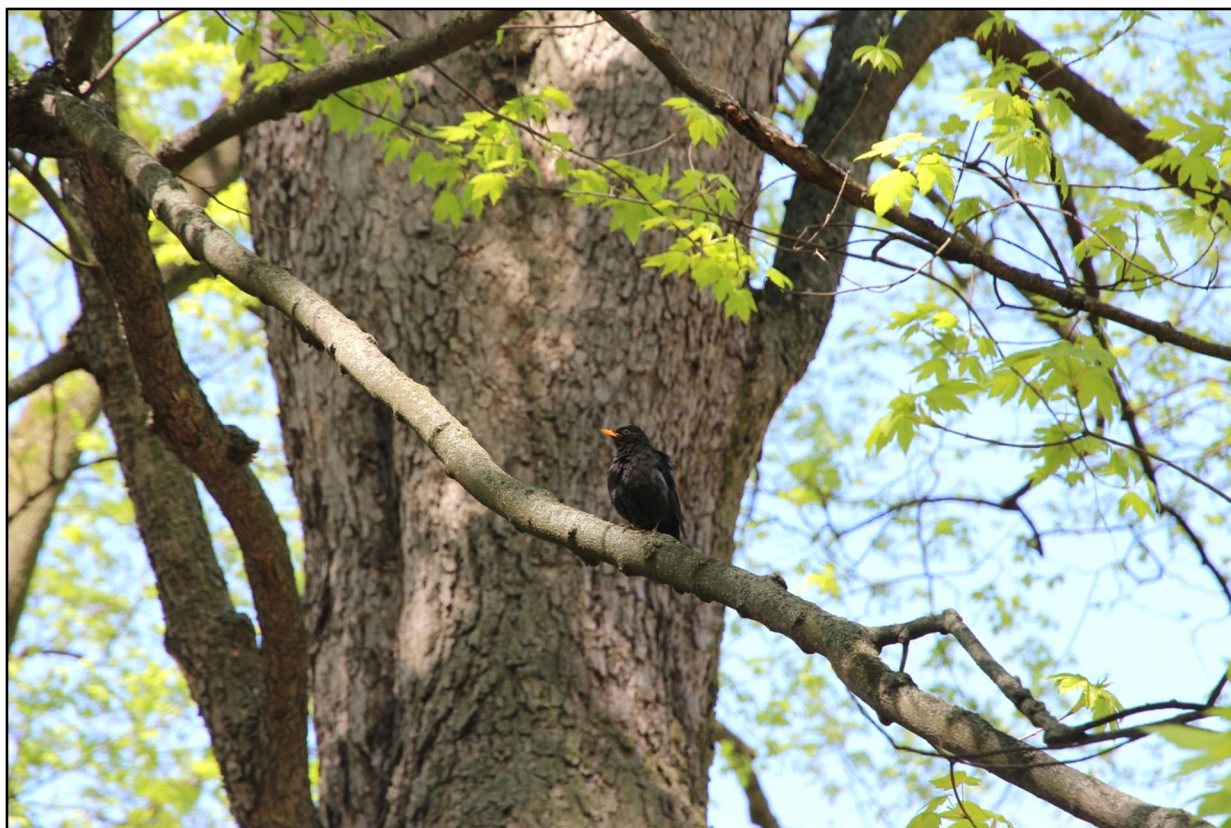
Mendelova univerzita v Brně

Zahradnická fakulta v Lednici

Soubor specializovaných map s odborným obsahem:

PROMENÁDNÍ STROMOŘADÍ A MĚSTSKÉ PARKY OLMOUCE

Průvodní zpráva

Lucie Hronová Šafářová

Brno 2020

Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, Ústav zahradní a krajinářské architektury
Valtická 337, 691 44 Lednice, Česká republika

SOUBOR SPECIALIZOVANÝCH MAP S ODBORNÝM OBSAHEM

Záměr uplatnění v RIV: Nmap – „Specializovaná mapa s odborným obsahem“

PROMENÁDNÍ STROMOŘADÍ A MĚSTSKÉ PARKY OLOMOUCE

Průvodní zpráva

V souladu s ustanoveními příkazu ministra kultury č. 21/2018 ze dne 9.10.2018 - „Postup schvalování metodik a památkových postupů Ministerstvem kultury jako uznatelných výsledků výzkumu, experimentálního vývoje a inovací a postup ve věci vydání stanoviska poskytovatele k využitelnosti výsledku specializovaná mapa s odborným obsahem“ č. j. MK-52164/2018 OVV, sp. zn. MK-S 7222/2018 OVV, předkládám poskytovateli institucionální podpory v programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní kulturní identity (NAKI), financovaného MK ČR pod identifikačním kódem DG16P02H053 – České zahradní umění a krajinářská architektura v kontextu evropského vývoje, soubor specializovaných map s odborným obsahem pro potřeby posouzení Ministerstvem kultury ČR.

Autorka: Ing. et ing. Lucie Hronová Šafářová, Ph.D.

e-mail: lucie.safarova@mendelu.cz

Ústav zahradní a krajinářské architektury, Zahradnická fakulta, Mendelova univerzita v Brně,
Valtická 337, 691 44 Lednice, tel. 519 367 290

Mapy geograficky zpracoval Mgr. Roman Pavlačka, Ph.D.

Dedikace

Soubor specializovaných map vznikl na základě podpory při řešení projektu DG16P02H053 – České zahradní umění a krajinářská architektura v kontextu evropského vývoje Programu na podporu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity na léta 2016 až 2022 (NAKI II), financovaného Ministerstvem kultury ČR.

The file of specialized maps has been prepared with support of project No DG16P02H053 – Czech Garden Art and Landscape Architecture in the Context of European Development of the Program to support applied research and development of national and cultural identity for the years 2016 to 2022 (NAKI II), financed by the Ministry of Culture of the Czech Republic.

Obsah

I. Úvod	7
II. Cíle výsledku	7
III. Popis výsledných map a plánů.....	8
III.1 Poznámky k metodice a materiálu	8
III.2 Zjištěné výsledky a jejich zakres na mapách a plánech	9
III.2.1 Základní výsledky a pojmy	9
III.2.2 Promenádní stromořadí	9
III.2.3 Parkově upravené plochy a městské parky	11
III.3 Závěry	12
VI. Návrh využití souboru map a plánů	13
V. Seznam použitých zdrojů informací	14
V.1 Písemné prameny dostupné online – webové stránky státních institucí	14
V.2 Odborná a literatura	14
V.3 Historická literatura	14
V.4 Mapy, plány a další grafické podklady	14
VI. Seznam publikací, které předcházely souboru map a plánů.....	16
VII. Specifikace zjištěných informací – databáze na elektronickém nosiči dat	16
VIII. Fotodokumentace	17

I. Úvod

Promenádní stromořadí u města Olomouce byla na začátku 19. století důležitým společenským a rekreačním prostorem, na který navázaly ve 2. polovině tohoto století městské parky. Zatímco parky jsou prozkoumány relativně dobře, promenádní stromořadí jsou známa méně, zvláště detaily jejich průběhu a způsoby jejich plošného rozšiřování, směřujícího do podoby městského parku.

Stromořadí vhodných k procházkám měšťanů bylo v okolí Olomouce více, ale jen kolem některých z nich byly zakládány městské parky. Dalším územím s podobnými rekreačními funkcemi byl areál měšťanské střelnice a k němu se vztahující stromořadí. Stromořadí a parkové plochy v blízkosti hradebního okruhu byly důležitým prvkem příměstské, později městské krajiny. Předkládaný soubor map a plánů má přispět k poznání jejich historické podoby a způsobu jejich začlenění do vznikajících městských parků.

II. Cíle výsledku

Soubor map má být přínosem v oblasti:

- **geografické** — identifikovat a lokalizovat promenádní stromořadí a jejich umístění v krajině minulosti a dneška (na dobových mapových podkladech), zachytit změny v jejich kompozici— v celkové délce a průběhu stromořadí, v uspořádání navazujících parkově upravovaných ploch; znázornit plošné rozšiřování alejí do podoby parků,
- **kulturně-historické a umělecké** — interpretací zjištěných skutečností přispět k poznání historického vývoje promenádních stromořadí a městských parků v Olomouci jako významných objektů zahradní a krajinářské architektury, poskytnout podklady pro další zkoumání těchto objektů v kontextu s písemnými prameny,
- **plánovací** – pro vymezení významných dochovaných historických prvků včetně exemplářů stromů, pro vymezení důležitých kompozičních principů; soubor map jako jeden ze zdrojů informací o území pro plánování jeho úprav a rozvoje.

Soubor map má přinést nové informace ke stromořadím a městským parkům, nacházejícím se kolem centra Olomouce. Má přispět k poznání stromořadí známých, jako jsou Rudolfovo nebo Jánské, a také k méně známých, jako stromořadí na Envelopě a v prostoru Korunní pevnosti. Má ukázat kompoziční vývoj stromořadí, jejich umístění v příměstské krajině a prostorovou souvislost s městskými parky.

Soubor map má být obecně příspěvkem k poznání kulturně-historického vývoje území dnešní Olomouce; mapy a plány mají poskytnout porovnání historické a současné situace, lokalizovat vybrané krajinářské objekty a porovnat jejich historické umístění s dnešním urbanistickým uspořádáním. Pro teorii a historii zahradní a krajinářské architektury má poskytnout podklady pro další zkoumání vnitřní kompozice parků a proměny příměstské krajiny od doby klasicistních stromořadí počátku 19. století po rozlehlé městské parky konce tohoto století.

Soubor map má poskytnout informace pro instituce (městskou samosprávu), úřady a další organizace, které se zabývají památkovou péčí, ochranou životního prostředí, urbanistickým plánováním, vědecko-výzkumnou a vzdělávací činností, a také organizacím vykonávajícím údržbu a správu dochovaných objektů zeleně, zejména městských parků.

III. Popis výsledných map a plánů

III.1 Poznámky k metodice a materiálu

Pro analýzu byly vybrány převážně vojenské mapy, zachycující Olomouc jako pevnostní město. Na mapách a plánech vytvořených s jiným zaměřením než na objekty zahradního umění lze předpokládat, že zachycují stav, ne ideový plán promenádních stromořadí a městských parků. U plánů a podrobných zákresů jednotlivých městských parků zůstává otázkou, zda a kdy bylo zobrazeného stavu dosaženo. Tyto skutečnosti byly brány v úvahu při samotném výběru podkladů pro získávání geografických dat a pak při jejich hodnocení a zákresu do situační mapy.

Historické plány, u kterých nebylo pro větší zkrácení možné napojení na soudobou katastrální mapu, byly použity jako doplňkový zdroj informací pro identifikaci a popis prvků zachycených na výsledných (geograficky zpracovaných) mapách. Dalším doplňujícím zdrojem byla ikonografie, textové prameny a letecké snímky.

Jako **hlavní historické mapy a plány** pro identifikaci a zákres objektů byly vybrány následující:

1. Plán Olomouce v letech 1833-1834. *Haupt Stadt und Gränz Festung Olmütz*. Přehledný plán včetně projektu zesílení opevnění od inženýra Vacaniho, 1835; ÖSTA, KA Wien, Inland c IV Olmütz α) Nr. 13.

Plán zachycuje podrobně promenádní cesty se stromořadími, navazující plochy zeleně a také areál měšťanské střelnice—bývalý Střelecký ostrov.

2. Plán pevnosti Olomouc v roce 1842. *Plan der Haupt-Festung Olmütz im Jahre 1842*; ÖSTA, KA Wien, Inland IV Olmütz α) Nr. 41.

Na plánu jsou velice podrobně vykreslena promenádní stromořadí včetně tvaru stromů; z areálu měšťanské střelnice je zakreslena jižní část—území severněji od města plán nezachycuje.

3. Plán pevnosti a města Olomouce podle katastrální mapy, r. 1846 (1866-79); ÖSTA, KA Wien, Inland c IV Olmütz α) Nr. 62.

Několikadílný a poškozený plán z doby kolem r. 1846 zachycuje promenádní stromořadí ve stavu odpovídajícímu 40. a 50. letům 19. století. Do plánu byly později dokreslovány nové skutečnosti až do konce 70. let.

4. Plán Olomouce z roku 1899. *Plan von Olmütz. Maßstab 1:5760*; Vědecká knihovna v Olomouci, V 65745.

Plán zachycuje stav parků ve městě na konci století; zakreslení je oproti výše uvedeným plánům relativně jednodušší, bez detailů.

III.2 Zjištěné výsledky a jejich zakres na mapách a plánech

III.2.1 Základní výsledky a pojmy

Pojmu „promenádní stromořadí“ je v historických podkladech používáno ve dvojím významu, jednak pro samotný liniový prvek alejových stromů kolem cesty, jednak v prostorově širším významu – jako promenádní alej a kolem ní navazující parkově upravované plochy. V následujícím textu (a tabulkách v souboru map) jsou proto tyto pojmy používány následovně:

Promenádní stromořadí – liniový nebo plošný objekt ZAKA, jehož základem je promenádní alej. Pokud na alej navazují parkově upravené plochy, jedná se o objekt plošný, u kterého převládá liniový charakter kompozice (protáhlý tvar).

Promenádní alej – liniový objekt ZAKA, tvořící kompoziční základ promenádního stromořadí. Na základě jednotlivých alejí promenádního stromořadí je možné měřit délku celé promenádní trasy.

Délky promenádních alejí – délky na sebe navazujících úseků stromořadí, lišící se přítomností v různých obdobích. Měnily se hlavně okrajové aleje, jako koncové části promenádních stromořadí. Tyto okrajové části byly na plánu zakresleny jako samostatné objekty v rámci téhož objektu ZAKA, pokud bylo ze situačního nákresu zřejmé, že se délka stromořadí o tento úsek skutečně změnila – např. při pokračování stromořadí za významnou komunikaci. U menších změn průběhu (tvaru křivky) stromořadí bylo předpokládáno, že změna mohla být dána zákresem, vzhledem k běžné odchylce map 15 m, a že tvar se reálně významně nezměnil, nebo tato změna není z použitých map prokazatelná.

Plochy objektů ZAKA – jednotlivé plochy z různých období, kterými postupně vznikal celý objekt. Plochy tvořící jeden objekt ZAKA se nepřekrývají, v daném období je tak jeden objekt tvořen několika plochami, přibývajících po stranách promenádního stromořadí. Liniová stromořadí jsou zakreslena přes plochy objektů ZAKA, jako jejich kompoziční součást. Původní stromořadí je zakresleno jako plocha, pokud zahrnovalo kromě cesty a linie stromů i další plošný prvek – např. travnatý pás mezi alejemi podél dvou paralelních cest (u Rudolfova a Jánského stromořadí).

III.2.2 Promenádní stromořadí

Stromořadí **Střeleckého ostrova**, později parku u Měšťanské střelnice, je zachyceno na plánech M1 a M3 a odvozeno z dalších ikonografických pramenů pro M4. Nejstarší stromy parku se zachovaly převážně v jeho jižním okraji, jižně od budovy střelnice. Z památkově chráněné budovy střelnice zbyl po požáru na konci 90. let 20. století základový sokl se zbytky schodišť, vystupující přibližně půl metru nad úroveň terénu. U východního okraje se zachovalo několik trnovníků akátů v blízkosti bývalého hostince. Přírodní památkou byly roku 2001 vyhlášeny dva platany javorolisté (*Platanus x hispanica*), rostoucí u jižního a východního okraje parku.

Františkovo stromořadí bylo tvořeno ve své severní části dvěma dvouřadými alejemi stromů, další linie stromů byla podél umělého ramene Moravy a další zabíhala až k dominikánskému klášteru (západně). Na konci 19. století byla kompozice vegetace změněna v nepravidelné „ostrůvky“ a dvouřadá alej probíhala jen při hlavní cestě uprostřed parku. Překrytím se současnou katastrální mapou byly v terénu

identifikovány dva stromy, které by mohly být pozůstatkem stromořadí na jeho východním konci – lípa a platan. Lípa (*Tilia sp.*) roste jako pařezový výmladek, s přibližným průměrem kmene 90 cm ve výšce 1 m. Měření výš není možné kvůli větvení, lípa je navíc málo dostupná – je za stroji v areálu dopravního podniku. Přiřazení k aleji není jednoznačné. Vzrostlý platan západní (*Platanus x hispanica*) roste v zahradě vedlejšího domu. Obvod kmene platanu ve výšce 130 cm od paty kmene činí 496 cm (r. 2020).

Rudolfovo stromořadí je relativně nejstálejší v délce i průběhu. Po odstranění dvou vnitřních linií stromů může být vnímáno jako jedna alej se dvěma cestami, pak jeho délka činí přibližně 720 m, resp. v současnosti uváděných 710 m. Rozdíl je dán pravděpodobně obloukovým průběhem původního stromořadí v místě zalomení cesty, kde aleje obíhaly oválnou zpevněnou plochu. Původně bylo vysazeno z topolů s úzkou korunou (*Populus nigra* 'Italica'), v polovině století byly topoly nahrazovány domácími druhy stromů a jírovcí.

Jánské stromořadí bylo původně tvořeno také čtyřmi liniemi stromů, jako dvě aleje kolem dvou paralelních cest. Ve 2. polovině 19. století ztratilo stromořadí okrajové úseky na obou koncích. Podle mapy z konce 19. století existovala v této době již pouze jedna promenádní cesta procházející parkem, odpovídající podle překrytí s katastrální mapou původní aleji blíže k městu; dnes odpovídá hlavní cestě probíhající podél západní části parku Čechovy sady, lemované v některých úsecích stromy. Průběh vnější (původní) aleje Jánského stromořadí odpovídá přibližně vnější západní hranici parku. Historické mapové podklady pro tento park nejsou dostatečně podrobné pro jednoznačné závěry.

Michalské stromořadí je zakresleno poprvé na mapě M2; ve 2. polovině 19. století (M3) bylo zkráceno o severovýchodní konec. Průběh i neobvykle se měnící šířka aleje, daná zřejmě šířkou vrcholové části valu, je dochována dosud. Stromořadí je v současnosti dosazováno; nejstarší stromy se nacházejí v severovýchodní části parku, zejména jasany (*Fraxinus excelsior*). Pozůstatky stromořadí byly nalezeny i mimo dnešní park, několik stromů (jírovců) vybíhá severovýchodním směrem ke Kosinově ulici.

Promenádní stromořadí na Envelopě se jako celek nedochovalo, nestalo se základem parku. Hlavní cesta odpovídá přibližně průběhu dnešní Třídy 17. listopadu. Původní promenádní alej se po překrytí s katastrální mapou zobrazuje o několik metrů východněji, na rozhraní dnešní třídy a předprostoru budov; podklady nejsou dostatečně přesné na závěr, že by alej vedla dál. Ze starých stromů se zde nachází jen jeden topol (mezi Státním zastupitelstvím a Přírodovědnou fakultou UK), který věkem nedosahuje do doby vzniku stromořadí, které bylo navíc lipové (Blumenzweig, 1900). Dnešní třída je v některých částech provázena vzrostlými stromy z pozdějších výsadeb, jako alej jírovců u Rozárie.

Aleje u cesty vedoucí přes barokní **Korunní hradbu** vykazují překvapivé shody s různými dnešními cestami, které procházejí provozně a funkčně oddělenými územími a mohou mít základ v této historické cestě provázené stromy. Průběh aleje ovlivnila v 19. století výstavba vojenských objektů ve vnitřním prostoru tzv. Korunní pevnosti, kdy největší z nich – dělostřelecký sklad byl postaven příčně k alejové cestě a zasahoval do ní; cesta jej od té doby obíhá. Dnes je v objektu skladu Muzeum olomoucké pevnosti. V samém severozápadním rohu bývalého vojenského areálu, dosud oploceného, se v místech alejové cesty dochovaly dvě lípy (*Tilia sp.*). Čtyři trnovníky (*Robinia pseudoaccacia*) věku přibližně 100 let jsou u vstupní brány do pevnůstky.

III.2.3 Parkově upravené plochy a městské parky

Parkově upravené plochy, navazující po stranách na samotné aleje jako součást prostoru promenádního stromořadí, byly během 19. století rozšiřovány. Ve 2. polovině 19. století se staly součástí městských parků. Největší rozlohy dosáhly na konci století parky, které navázaly na stromořadí Rudolfovo, Michalské a Jánské – dnešní Smetanovy, Bezručovy a Čechovy sady.

Specifický vývoj mělo území **Střeleckého ostrova**, postupně přeměňovaného v městský park, jehož rozloha odpovídala tvaru původního ostrova do konce 19. století. Část areálu a západně navazující louky byly koncem století upraveny jako výstavní areál, s přetrvávajícím charakterem a funkcemi městského parku. Podle plánu z roku 1899 je park již jen v jižní části; podle dalších podkladů, zejména leteckých snímků z roku 1926-27 byl parkový charakter území bývalého ostrova dosud zachován. Na plánu z roku 1901 (Woerl, 1901) je již zakreslen oválný sportovní areál, zabírající severní část ostrova. Výrazné a jednoznačné jsou územní ztráty po roce 1918, kdy do dnešní doby zbyla ze Střeleckého ostrova malá jižní část jako městský park, zatímco severní část byla zastavěna objekty pro sportovní účely.

Františkovo stromořadí dosáhlo vrcholu plošného rozvoje ve 2. polovině 19. století. Tvořily jej pravděpodobně volněji komponované skupiny dřevin a uprostřed vedla přímá alej jako hlavní osa parku. Pro objekt zůstal zachován název Františkovo stromořadí ještě na konci 19. století, kdy typově odpovídal městskému parku. Jednalo se o jediný park založený v omezením prostoru uvnitř barokních hradeb města. Pravděpodobně tato poloha byla hlavní příčinou jeho postupné zástavby dopravní infrastrukturou. Několik letitých stromů bylo ještě kolem roku 2000 zachováno na jeho severním konci (u Staroměstských kasáren), několik pravděpodobně stoletých trnovníků je také u bývalého kláštera, při ferdinandské hradbě. Z parku zbyla malá severní část, jako doprovodná zeleň podél rušné komunikace a spojovací prvek zeleně směrem k parku u měšťanské střelnice. Další část je v areálu dopravního podniku a sousedící zahrady, podél dochované ferdinandské hradby.

Rudolfovo stromořadí bylo ve druhé polovině 19. století rozšířeno do podoby parku, zakládaného od roku 1867. Nesl název **Městský park – Stadtpark**, po roce 1918 pak **Smetanovy sady**. Park jako jediný byl plošně rozšiřován během 19. i 20. století, na obě strany od promenádních alejí. Na zkoumaném území se nachází také historická Botanická zahrada, založená v prvních letech 20. století. Nejstarší stromy se nacházejí v části mezi promenádním stromořadím a centrem města; mezi nimi chráněný dub letní, zvaný Rudolfův dub, v severní části parku. Z dalšího staršího dubu letního (jižněji) zbylo torzo, nahrazené novým jedincem.

Jánské stromořadí ztratilo ve 2. polovině 19. století malou severní část – aleje zabíhající do dnešního prostoru ulic Erbenova – Wellnerova; bylo později také rozšířeno do podoby městského parku, a to pouze ve směru k hradbám a městu.

Michalské stromořadí bylo od 30. let tvořeno alejí u cesty na vyvýšeném terénním valu. Identifikace navazujících parkově upravovaných ploch není jednoznačná; vzhledem k přírodnímu charakteru bylo k aleji jako parkově upravená plocha přiřazeno podélné území mezi promenádní cestou a Mlýnským potokem. Na straně k městskému jádru dominovaly vojenské objekty. Až po jejich odstranění (a dořešení kanalizace) bylo na konci 19. století stromořadí rozšířeno v Michalský park. Ve 20. století byla nejjihnější část parku zastavěna blokem obytných budov, jinak zůstal park plošně zachován. Od roku

1905 nesl park název Schillerovy sady – Schiller-Park, od roku 1933 Tyršovy sady, za 2. sv. války opět Michaelerpark, a nakonec od 1947 Bezručovy sady.

V prostoru tzv. **Envelopey** a **Korunní pevnosti** s barokní korunní hradbou byly v 2. polovině 20. století založeny **botanická zahrada** a **rozárium**. Leží na území propojujícím Michalské stromořadí a bývalou promenádní cestu na Envelopě, která je dnes dopravní komunikací s mladším alejovým doprovodem.

Parky hradebního okruhu doplnilo ve 20. století parkově upravené území pod hradbou Přemyslovského paláce a kostela sv. Václava, nazvané podle této dominanty **Park Pod Dómem**. Je tvořeno dvěma plochami, navazujícími na nároží barokního Locatelliho bastionu.

Tři největší parky 19. století jsou chráněny jako kulturní památka – Smetanovy sady od roku 1991, Bezručovy od roku 1995 a Čechovy od roku 1998. Jsou spolu s ostatními parky také součástí ochranného pásma památkové rezervace města Olomouce.

Mezi památkově chráněné objekty patří také Lázeňský pavilon (Wilhelmshalle), novorenesanční restaurace v Městském parku – Smetanových sadech, a dále dřevěná oranžerie, přenesená sem v roce 1886 ze zámeckého parku ve Velké Bystřici. V Michalském parku – Bezručových sadech je objektem památkové ochrany (kulturní památkou) Jihoslovenské mauzoleum z roku 1926. Navazujícím památkově chráněným územím je Korunní pevnost. Ta je spolu s Bezručovými sady, územím bývalého Františkova stromořadí a novodobým Parkem Pod Dómem rovněž součástí tzv. nárazníkové zóny statku světového dědictví "Sloup Nejsvětější Trojice v Olomouci".

Kromě již známých památkově chráněných stromů bylo objeveno několik letitých stromů mimo městské parky, které by mohly být pozůstatkem bývalých stromořadí 19. století a rostou na místech s omezenou přístupností, v oploceném areálu a na soukromé zahradě:

- dub letní (*Quercus robur*), s obvodem kmene přibližně 380 cm ve výšce 130 cm od paty kmene; nachází se v místech bývalé aleje vedoucí od Envelopey ke vjezdu do Korunní pevnosti; lokalizace: 49.5906628N, 17.2587900E – dnes ve sportovním areálu, vedle budovy 17. listopadu 1139/3;
- platan západní (*Platanus x hispanica*), na jihovýchodním konci bývalého Františkova stromořadí, s obvodem kmene 496 cm ve výšce 130 cm od paty kmene; lokalizace: 49.5967314N, 17.2528922E – dnes v soukromé zahradě dostupné z domu Sokolská 569/31, Olomouc;
- lípa (*Tilia sp.*), rostoucí blízko platanu, je skryta za stroji u zdi v areálu dopravního podniku města, je na dvoře přístupném přes vstup z ulice Sokolská. Průměrem kmene ve výši cca 1 m byl odhadnut na 90 cm; jde zřejmě se o výmladkový kmen. Lokalizace: 49.5969017N, 17.2528222E.

III.3 Závěry

V příměstské krajině Olomouce se na začátku 19. století nacházelo několik stromořadí, z nichž některá byla prokazatelně promenádní. Mezi ně patřila stromořadí založená právě pro tyto účely (Rudolfovo, Jánské, později Michalské), a také stromořadí založená kolem cest s hlavní funkcí dopravní, jako stromořadí na Envelopě, v místech dnešní třídy 17. listopadu. Další stromořadí v prostoru Korunní

pevnosti mohla být využívána jako promenádní v dobách míru a později po zrušení olomoucké pevnosti, tedy přes skutečnost, že se nacházela ve vojenském prostoru.

Do dvacátého století byla zachována především ta stromořadí, která se stala součástí městských parků. Průběh stromořadí zůstával stejný, měnily se okrajové úseky a složení dřevin, od topolů na počátku 19. století k převážně domácím nebo dlouhodobě introdukovaným druhům (lípy, jírovce, duby, jasany, javory, kleny). Stromořadí vysazovaná v duchu klasicismu ze stromů s úzkou korunou měla navozovat dojem antického stromořadí z cypřišů. Nejstarší z olomouckých promenádních stromořadí – alej na Envelopě, pocházející z konce 18. století, je zmiňována jako lipová. Je zachycena také jako trojřadá. Krátké stromořadí kolem cesty k vjezdu do Korunní pevnosti je dokonce čtyřřadá. Odpovídá tak podobným objektům, nacházejícím se na glacis kolem Vídně, kde byla stromořadí dvou- a čtyřřadá, tvořená různě dlouhými úseky přímých alejí.

Ve stromořadích 19. století byly využívány také jilmy (podle textových zpráv) a platany, které se zachovaly v letitých exemplářích v některých parcích nebo pozůstatcích promenádních stromořadí.

Na samotné aleje navazovaly po stranách parkově upravované plochy s drobnými cestičkami a zákoutími, odpovídajícími romantizujícím tendencím. Jedná se o malé plochy, které ideově vycházejí z pozdních fází anglické krajinářské zahrady a byly obvyklé kolem stromořadí ve Vídni, např. v místech budoucího vídeňského Stadtparku.

Zakládání Městského parku (dnešních Smetanových sadů) a dalších městských parků probíhalo v Olomouci po roce 1866 za existence hradebního systému, který byl odstraňován až o 20 let později; zde je rozdíl od vývoje parků např. ve Vídni, kde byly parky kolem centra zakládány v době současné s odstraňováním hradeb (u Vídně po roce 1857). Městské parky západně od centra Olomouce, zejména Městský park, převzaly roli hlavního promenádního a rekreačního prostoru po bývalém Střeleckém ostrově, který od 20. století upadal.

Jánské stromořadí (Čechovy sady) se plošně rozvíjelo směrem k městu, volně navazuje na Rudolfovo stromořadí a Smetanovy sady. Michalské stromořadí bylo rozšířeno v park až na konci 19. století. Spolu s pozdější botanickou zahradou a rozáriem dnes tvoří jeden kompoziční celek.

VI. Návrh využití souboru map a plánů

Vytvořené mapy mohou být využity pro poznání a plánování dalších úprav městské krajiny Olomouce. Identifikace míst průběhu historických promenádních stromořadí v současném městě může být jedním z podkladů pro výzkumu stromů dochovaných v těchto místech; nalezené staré exempláře stromů mohou být posouzeny z hlediska péče a ochrany jako součásti přírodního a kulturního dědictví.

Soubor odborných map mohou využít orgány městské samosprávy, zejména v oblasti plánování a rozvoje města, dále orgány památkové péče (historická podoba stromořadí a parků), ochrany přírody (péče o zachování a rozvoj alejí, o památné stromy, o ekologické hodnoty krajiny), vzdělávací a kulturní instituce, zprostředkující informace dalším uživatelům (muzea, archivy, knihovny, informační centra pro cestovní ruch). Vlastivědné muzeum v Olomouci může mapy poskytnout magistrátu města Olomouce jako jeden z podkladů pro posouzení vývoje a hodnot území.

V. Seznam použitých zdrojů informací

V.1 Písemné prameny dostupné online – webové stránky státních institucí

- Národní památkový ústav (NPÚ), Památkový katalog, dostupný online ze stránek www.pamatkovykatalog.cz [cit. 31. 8. 2020] Copyright © Národní památkový ústav, 2015
- Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky (AOPK), Památné stromy, dostupné online www.drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/pstromy/index.php [cit. 31. 8. 2020] Copyright © AOPK ČR, datum poslední aktualizace neuvedeno.

V.2 Odborná a literatura

FIFKOVÁ, Renáta. „Historické aleje jako zárodky olomouckých městských parků.“ Historie a současnost alejí v krajině a urbanizovaném prostředí. Sborník přednášek u odborného semináře konaného v Olomouci 17.–18.09.2007. Olomouc: Národní památkový ústav, Územní odborné pracoviště v Olomouci, 2007.

— Smetanovy, Čechovy a Bezručovy sady v Olomouci. Historický průzkum. Olomouc: Úřad města Olomouce, Odbor koncepce a rozvoje, 1997.

KUCH-BREBURDA, Miloslav a KUPKA, Vladimír. *Pevnost Olomouc*. 1. vyd. Dvůr Králové nad Labem: FORTprint, 2003. 311 s. Pevnosti; sv. 23. ISBN 80-86011-21-6.

KUBEŠA, Petr. „Park u Měšťanské střelnice v Olomouci.“ Výroční zpráva Památkového ústavu v Olomouci, 1996: s. 93–100.

ZATLOUKAL, Pavel. „Budova měšťanské střelnice v Olomouci.“ Okresní archiv v Olomouci 1981: výroční zpráva, 1982: 35-48.

V.3 Historická literatura

BLUMENZWEIG, Albrecht. „Entstehung und Entwicklung der Olmützer Promenade-Anlagen.“ Mährisches Tagblatt, rok 1900: 1-2.

KŠÍR, Josef. Olomoucké sady a parky. Olomouc: Vlastivědný ústav v Olomouci, 1973.

WOERL, Leo. Führer durch Olmütz und Umgebung: Mit einem Plan der Stadt, Illustrationen und einer Karte von Mähren. 5. Auflage. Leipzig: Woerl's Reisebücherverlag Kaiserl. u. Königl. Hofverlagshandlung, [1901]. 7-48, XVI s., [1] mapa. Woerl's Reisehandbücher.

V.4 Mapy, plány a další grafické podklady

Pozn.: mapy a plány použité jako podklad pro tvorbu map souboru jsou zvýrazněny, ostatní sloužily jako zdroj informací o zkoumaných objektech

Český úřad zeměměřický a katastrální: letecký snímek (ortofotomapa) a základní katastrální mapa Olomouce [kartografický dokument]; [cit. 1.8.2020], zdroj: www.cuzk.cz © ČÚZK, 2020.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, letecký pluk 2, kart. 4, fotoalbum 1925-1926, *letecké snímky Olomouce*: album1_1018-26, album1_0525-26, album1_1857-25, album1_0975-26.

Vědecká knihovna v Olomouci: Plan von Olmütz [kartografický dokument]. 1:5760. Olmütz: Verlag von

Friedrich Grosse, 1899. 1 mapa. Sign. V 65.745.

Vlastivědné muzeum v Olomouci (VMO):

- Situační plán Olomouce, datován 1828, čb fotografie (nedochvaného) plánu. Fotoarchiv, inv.č. C 5686.
- Olmütz 1851. Olomouc, r. 1851, čb fotografie původního plánu. Fotoarchiv, inv. č. B 303.
- Pohled na Olomouc od jihozápadu (veduta), r. 1835. Akvarel, J. Hyrtl. Sb. Olomouciana, inv.č. O 144.

Zemský archiv v Opavě (ZAO), Státní okresní archiv v Olomouci (SOkA Ol),

Sbírka map a plánů, fond M 8-26:

- Plán Olomouce a pevnostních hradeb tereziánských, s poznámkou „po 1840“, datace dle archivu 1839-1845. sign. II/12.
- Plan von Olmütz und Umgebung. Plán Olomouce a okolí, r. 1870, Litografie Fr. Slawik, sign. I/4.

Sbírka obrazového a fotografického materiálu Státního okresního archivu Olomouc, fond M 8-34:

- inv. č. 1371, sign IX-/138. Plán městského parku, plán z doby před r. 1895. Fotografie původního plánu.
- signatura: I/51, Plán lidové slavnosti konané 19. srpna v Olomouci (na střelnici). autor: A. Hübner. Skarnitzel & Domek, Olomouc (Gedruckt bei Skarnitzel & Domek in Olmütz). Datum vzniku: 1847.
- signatura: XXXIII/88, Situační plán dělostřeleckých laboratoří v Korunní pevnůstce pevnosti Olomouc. Datace: 1872.

Österreichisches Staatsarchiv (ÖStA) - Rakouský státní archiv, pobočka Válečný archiv – Kriegsarchiv (KA), Vídeň – Wien, Sbírka map a plánů – Karten- und Plansammlung (KPS):

Sbírka plánů – Kartensammlung (KPS), GI (Europa) h (Österreich-Ungarn):

- GIh 457-01. *Übersichts-Plan der Haupt-Festung Olmütz*, 1864;
- GIh 0454. *Plan der Gegend von Olmütz*, rok 1826;
- GIh 0453. *Plan von Olmitz*, rok 1809–1820 (-1833, dokreslováno) pozn.: na plánu psáno 'Olmitz', v online dostupné vyhledávací službě Archivplansuche je název uveden jako *Plan von Olmütz*.

Österreichisches Staatsarchiv (ÖStA) - Rakouský státní archiv, KA, KPS:

Archiv dělostřelectva a plánů – Genie – und Planarchiv (GPA), C (Historischer Teil), IV (Böhmen, Mähren und Schlesien) α) Olmütz:

- c IV α) 27. *Rapportsplan von der Festung Olmütz*. Ohlašovací plán pevnosti Olomouc, 1754-1755;
- c IV α) 28. *Rapports-und Zugleig- Antrags Plan*. Ohlašovací a srovnávací plán Olomouce, 1755-1756;
- c IV α) 13. *Hauptstadt und Festung Olmutz*. Plán hlavního města a pevnosti Olomouce, 1833-1834;
- c IV α) 41. *Plan der Hauptfestung Olmütz im Jahre 1842*. Plán pevnosti Olomouc, 1842;
- c IV α) 62. *Plan der Festung und Stadt Olmütz*, díly s ozn. *Teil II, IV, V* (několikadílný plán, chybí první díl). Plán pevnosti a města Olomouce podle katastrální mapy, r. 1846 (dokreslováno 1866-79).

VI. Seznam publikací, které předcházely souboru map a plánů

HRONOVÁ ŠAFÁŘOVÁ, Lucie. „Compositional development of spaces related to the fortification of cities from the point of view of garden art and landscape architecture.“ Acta Universitatis agriculturae et silviculturae Mendeliana Brunensis, 2012: 87--100.

—. Manýristické a barokní zahrady v krajině u Olomouce. Soubor specializovaných map s odborným obsahem. Brno-Lednice: Mendelova Univerzita v Brně, Zahradnická fakulta v Lednici, Ústav Zahradní a krajinářské architektury, 2018.

—. „Proměny areálu Michalského parku a korunní pevnůstky v Olomouci“. In: Regenerace-revitalizace-rekultivace krajiny, autor: Brtnická, H. -- Foukalová, J. -- Kynický, J. – Brtnický, M., s. 132--139. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2012.

ŠAFÁŘOVÁ, Lucie. Zhodnocení krajinářské architektury a zahradního umění v 19. století se zaměřením na městské parky (Dizertační práce). ZF MENDELU, Lednice, 2010.

VII. Specifikace zjištěných informací – databáze na elektronickém nosiči dat

Přiložené CD

VIII. Fotodokumentace

Obr. 1. Park u měšťanské střelnice, se základy budovy střelnice, od severovýchodu (foto 2019).

Obr. 2. Park u měšťanské střelnice, dětské hřiště v místech hostince a dva chráněné platany na východní a jižní hranici parku (foto 2019).

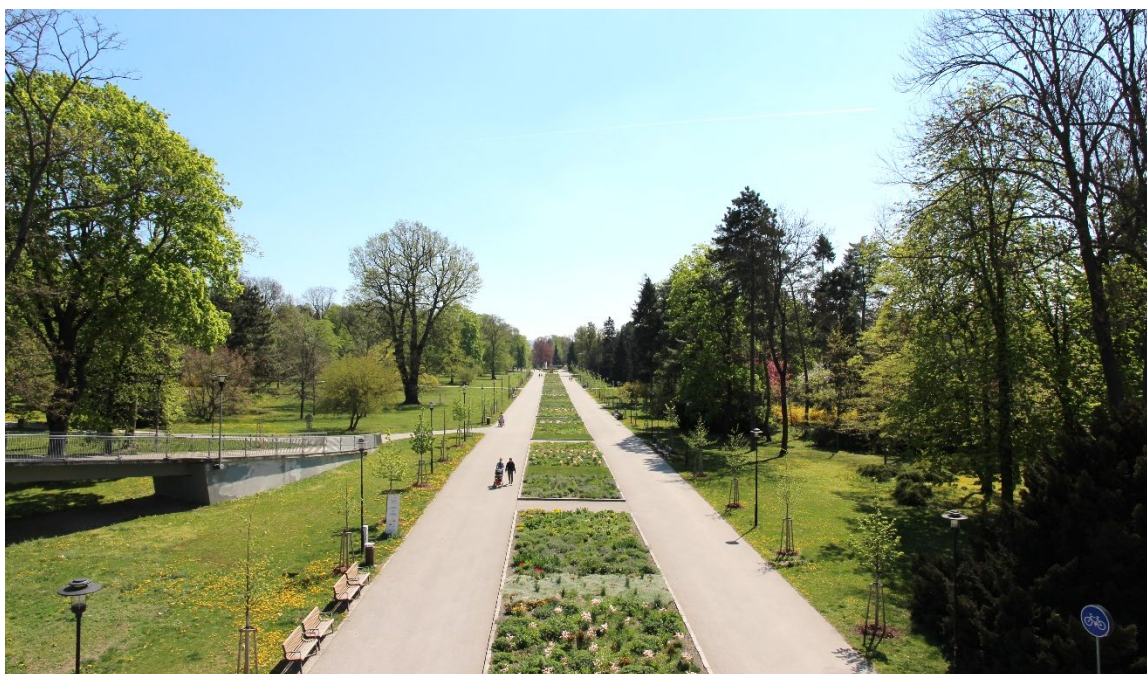
Obr. 3. Platan (vpravo) a lípa (vlevo), nacházející se v místech východního konce bývalého Františkova stromořadí, dnes v soukromé zahradě a areálu DPMO (foto září 2020)

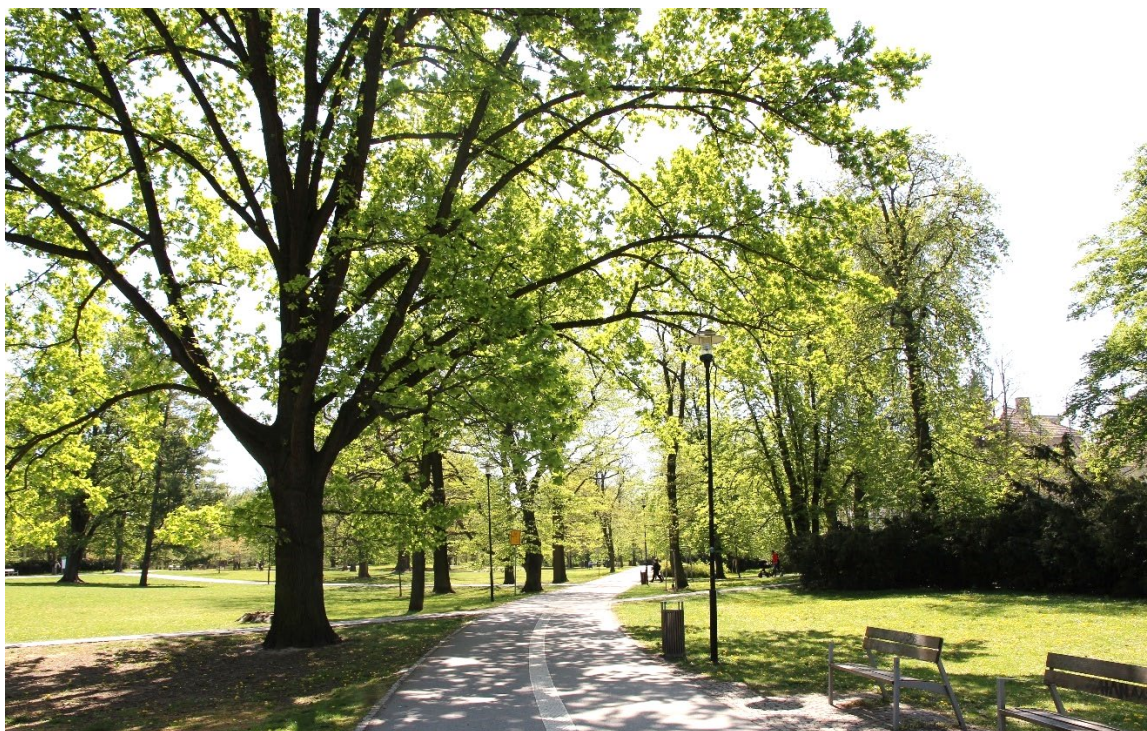
Obr. 4. Smetanovy sady – památný dub v severní části parku, s nově vysazeným jedincem (foto 2019).

Obr. 5. Smetanovy sady, západní okraj parku se skupinou lip a podrosty v jarním aspektu (foto 2019).

Obr. 6. Smetanovy sady, obnovované stromořadí (lipové) podél dvou promenádních cest Rudolfova stromořadí, pohled z novodobé vyvýšené lávky (foto 2019).

Obr. 7. Čechovy sady – cesta s částečným alejovým doprovodem v místech východní aleje Jánského stromořadí (foto 2019).

Obr. 8. Bezručovy sady, Mlýnský potok (foto 2019).

Obr. 9. Bezručovy sady, věž Michalského výpadu s kostelem sv. Michala (foto 2019).

Obr. 10. Korunní pevnost s opraveným dělostřeleckým skladem a lípy u cesty v místech bývalého stromořadí (foto 2019).

Fotodokumentace: L. Hronová Šafářová, 2019-2020.